

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 5.

У Сомбору 15. Маја 1891.

Год. XXIII.

О ВАСПИТАЊУ И ШКОЛСКОЈ ДИСЦИПЛИНИ.

У школи је дисциплина темељ, на који се оснива цијела наука и може се за цијело, без икакве сумње, једно од првијех средстава назвати за добитак доброг успјеха у свакој школи. Сваки човјек—и при свакој струци, у које село био, у макар какво вријеме морао је, мора и мораће вазда присвојити се друштвеном стању, међу којим се налази.

Поштовати право другијема за задобити своје, одржати се како треба према старешинама, за задобити поштовање и послушност од млађих, такав може да појми, и да добије праву идеју своје дужности и реда, двије ствари, које управљају цео свијет.

Кад би дисциплина у опште била занемарена, што би сљедовало у војној струци, гдје на хиљаде људи морају послушни бити и чинити се послушати у једно исто вријеме? Шта од великијех породица, у којој се налазе многобројни послужитељи? Шта од јавних званија? од нижега народа? од цијелога људства? — Једна општа револуција.

А за имати један истинити мали доказ, али довољан, уљезимо један час у једну школу, гдје по несрећи учитељица не умије одржати ред у дисциплини. Једна ученица збори, друга се смије, ова прекида учитељицу, кад предаје лекције, друге излазе с мјеста без допуштења учитељице. Неке су беспослене, остале праве грају, те у скупа све је права забуна и неред. Па да учитељица не губи стрпљење у таквом положају? Хоће ли моћи успјети у тачно предавање?

Како ће икад ове ученице моћи разумјети: шта је послушност, пакња, ред, школа?

Овдје треба стати на пут и поставити тачан ред. У оној школи, у којој се не пази строго дисциплина, не ће дати никад до-

бар резултат. Многе ће рећи, да није могуће одржати дисциплину у једној школи, која је подијељена на више разреда, ни међу дјевојчице одрасле између публичних улица, обатељене од родитеља и оскудне добријех почетака, узрасле често у средини домаћих неслога. Истина је, да то баш и није лако, али ипак се може. Све зависи од почетка. Ако у почетку школе учитељица пропусти и за мало дисциплину, ако не предузме одмах у обзир њихову непослушност, њихове разговоре, онда је узалуд, дисциплина се ту не ће одржати никад више и у залуд ће и бесплодна свака потреба и сила за таку школу бити. Најпрви задатак нек буде свакој учитељици задобити љубав и поштовање дјеце. Кад ученице буду њу љубиле и поштовале, све ће учинити оно, што њу задовољава. Нек буде слатка, добра, умилна, љубезна, ма строга вазда у дисциплини, не пропусти ни најмању погрешку без обзира, која спада свој задаћи. Нек никад она не примора дјецу, да без мицања и окрећања за скамијом прибијене стоје; тијем начином би проузроковала велику штету оној сиротој малој дједи, којој је нужно окрећање, живост, игре и живости тијела. Кад она осјети, да њихова интелигенција је уморена, нек нађе начина, да им зада какву прописану забаву, као игру, гимнастику, пјевање итд.

Ако се у истој школи налази више разреда уједно, мора учитељица да пази, да сва дјеца у послу буду и то удесити, да кад један разред гласно преслишаје, други да писмено ради, трећи нек врши ручни рад, тако да удеси, да један разред не узнемирује други.

Наредиће она, да сваки разред при уласку и изласку у школу редом, без бруке и вике узму своје хаљине и ствари и из скамије по скамију у ред да одлазе.

Дакле, моје добре друге, при учењу и науци, васпитању и добријем почетцима, које предајете вашим ученицама, придајте вазда особиту пажњу на оно, што одржава послушност, ред и дисциплину!

Без једне строге и тачне дисциплине настава би била на пропаст народу, без строге дисциплине школа би била пропаст науке, учитељица губи у залуд вријеме ту гдје пребива неред, на оно мјесто, гдје би морало бити наређено, заповјеђено и послушано. Ту се губи вријеме узалуд, ту се муче и казне дјеца. У такој школи дјеца постану зле ћуди и пакосног срца, доспије се с тијем подизајући зли, неумилни и неуредни наранштај, с којег ће постати не-

кад неуредне, непримјерне и нетачне мајке и домаћице. Питиће моћи бити на понос дома ни дјеце своје, но на пропаст цијеле будућности. Нек нас Бог од тога сачува !

Петине 2. фебр. 1891. год.

Јелена Вицковићева,
учитељица.

ПРВО ПИСАЊЕ НА ПРОПИСУ ПЕРОМ.

(Наставак.)

Настаје сад питање : Зашто ученици да предаду учитељу новчић за прописе ; зар га не би могли они сами купити?..

Кад се деци остави на вољу, да сама прописе купују, буде ту разних и у опште свакојаким прописова. Деца не знају, него какав добију у трговинама, такав донесу. Буде ту често тако званих „диктанда“, или са узаним повукама за немачко писање, односно за вежбање у ситном писању у старијим разредима. Међу тим другчије је кад сам учитељ набави нужне прописе деци, нарочито баш прве прописе. Сва деца добију једнаке прописове и у једно и исто време могу да отпочну сви прве потезове писати. Осим тога учитељ набавивши сам све прописеве, може за времена на сваком да напише име дотичног детета, те доцније при подели (кад је час писања) нема никакве сабуне. Дакле на првоме пропису сам учитељ напише сваком детету његово име. Ово је по све појмљиво. Деца, која тек узимају перо у руке, нису у стању као што треба свога имена написати и ако га иначе у то време потпуно правилно умеју писати. Кад испишу први пропис и купе други, онда већ није нужно да учитељ пише ; онда су у стању и она сама написати, а знаће уједно и где треба. Тако се малише испомажу где год је нужао, а тако мора и да буде ако се жели успешна рада и доцнијег напретка дечијег. И тако деца су дошла до потпуног и ваљаног писаћег прибора.*) Настао би сам час писања. Али непосредном писању предходи још нешто, па да прво и то изложимо.

Може ли бити учитељ равнодушан на према седењу дечијем при писању ? Никако. Па не само при писању, него и иначе. Седење дечије мора

*) Једну примедбу само. Неки учитељи сами држе сав писаћи прибор дечији, те им повремено и по потреби и *продају*. Не знам како ко, али ја не могу никако са том трговином да се спријатељим. Мени она и сувише *ниска* изгледа за учитеља и положај његов. Често ће се десити да ће морати дати детету и „на веру,“ јер случајно заборави новчић и онда ће непрестано гонкати дете да му дугујући новчић донесе. То су ми гадни посли за учитеља. Или баш и за готово кад даде ! Трговина је — трговина. Као што не дамо да се други меша у наше послове, немојмо се ни ми плести у оно што не знамо. Оставимо то трговцима и радије се ставимо с њима у споразум, да ваљан материјал набављају. Тако ћемо и једнима и другима прави бити.

бити свагда пристојно и без приговора. При писању морају деца седети управо држећи леђа „ка’ свећа“. Тек главу могу мало нагнути. Рекавши то о седењу, ја не разумем тиме оно одрвечено седење; ја разумем гинко, пристојно седење. И таково седење мора се строго захтевати. Иначе напусти ли учитељ немарно, то ће свако дете седети на свој начин. А вероватно је да то не одговара ни дисциплини школекој, а да може од злих посљедица бити на њежан физични организам дечији, о томе да и не говорим. Пошто су се пак деца седењу при писању привикла још од часа онога, када су са писаљком на таблици прву тачку написала, а упућивана су у томе да и даље сваком zgodном приликом, то држим за сувишно, да више о томе на овом месту говорим, предпостављајући да су деца томе већ вична. Доста само да је напомењено.

Од исте је важности и владање с руком при писању. Седећи дете управо, левом руком ваља њежније него таблицу што је да прихвати и да држи пропис на коме пише. И та рука сме само са шаком хватати скамију. Десну пак руку, пошто ухвати држак у прва три прста (од којих средњи прст са својим крајем придржава држак од доле, кажинут даје дршку правац лежећи у усправљеном положају горе, а палац са леве стране придржавајући га у виду три склопљена прста, кад се хоће човек да прекрети) стави до близу лакта на скамију и тако одпочиње писање.

Бочица са мастилом држи се горе на десној страни од прописа и то мало подаље, бар педаљ један од истога. Метне ли се боцица испред прописа, односно с леве стране, то ће дете умочено перо у мастило морати преко прописа пренашати, те тако лако га и укрмачити. Дакле и то не може наставнику свеједно да буде, ако на последак помишља.

На послетку још и ово. Кад се пише, или писање се сврши, мора се држак да остави. И на то се мора назити. Не може бити све једно — како дете оставило држак. И у томе мора бити нека реда, коме деца ваља одмах да се привикну. Тако дакле, кад се писање сврши, држак треба да се стави у поред са прописом с десне стране, али мало даље од њега и то у усправљеном положају са пером на доле. Привикнути их ваља још, да непосредно само перо не лежи на плочи од скамије, него само држак, а перо је у слободи. Тако ће се најлакше моћи сачувати од мастила и скамије и хаљине и све што је на домашају. И с тиме је испуњено у главном све, што би предходило писању. А сад још да кажемо у ком виду и како да се све то изведе па да се на послетку приђе и самом делу.

Цео рад, односно покрет дечији у школи, треба да се врши по неком такту и неком системском реду и покрету. И то је необходимо нужно. Који наставник пренебрегне то и који у реду и раду своје нема такта у школи својој — код тога је готов хаос. Замислите само школу од н. пр. једне стотине ученика.**) На реду је читање, или писање, или бележење задатака на

**) Школу, писца ових редака, походе јежедневно до 108 ученика. У почетку године уписало се 110. Двоје је због болести изостало, остали су сви увек (а тако ће бити све до Видова-дне) на окупу. Школа је дворазредна и мешовита. Ово узгред наведох, да се види, е фактично има школа од толико ученика.

WWW.UNILIB.BG

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

таблицу и т. д. напустите, да ти ученици, кад је коме воља — изваде књигу, нађу страну, или да изваде бочицу с мастилом, држак, пропис да отворе и — да отпочну писати: не верујем, да би кад год томе краја дочекали. Тако исто да пренишу задатак, да склоне таблицу, да је избришу и т. д. у томе бисмо могли цео дан провести и никад ништа не би урадили. Зато мора све то по такту да се врши, пак се и најпонавији послови обаве у минути у два. Ево дакле писање баш.

Учитељ је раздао деци прописе (разумем оне, на којима им је имена исписао). Отворио им је и прву страну. Упозорио их на дотичне повуке. Позвао их да исте сравне са повукама на школекој табли и — на таблици. Пошто су то учинили, испитао их је и упутио да добро пазе у који ће ред почети а и даље где ће писати.

Све то мора да се покаже деци док мало не привикну. Почетак је сваки тежак. Доцније ће већ ићи без запињања. Да боже. — доцније ће мање и речи требати. Команда ће бити главна.

Пошто је дошао дакле час да се писање отпочне, учитељ ће рећи с *Мастила горе!* (Деца стављају мастила односно дивите, или бочице на одређена места). — *Пера!* (Подигну и пера и међу на место где треба). — *Сиремите се!* (Сад већ мора свако дете заузети положај, који треба при писању; перо у руке узети и чекати последњу реч учитељево). — *Почните!* (Сви почињу писати оно, што им је међутим учитељ задао на табли школекој).*** — Разуме се, да ова команда треба предходно са децом неколико пута да се вежба, па да се касније брзо и одрешито изводи.

На послетку, пошто ће да истече час писања и већ је доста, учитељ ће опет кратко рећи: *Доста!* (Ученици остављају перо из руку и дивите затварају односно бочице запушавају). — *Мастила доле!* (Спуштају га на полицу). — *Пера!...* (И пера склањају на полицу). — Међу тим се и прописе просушило. *Пропис затворите!* — *Скушите!...*

Не ће бити увек прописи просушени после означене команде. Зато и морају бити одма ни сакупљени. Пошто деца оставе пера из руку учитељ ће им рећи: „Руке на скамију!“... и прелази се на други предмет, а прописи стоје и даље на скамијама. Посипање прописова прахом не треба деци дозволити. Ту је толики покрет, толико кљуцање прописова, да досадно постаје. А пошто није могуће, да сва деца набаве проливаће хартије, онда је најбоље сачекати да се просуше, па после другог часа угрбити минут два и прикупити их. Ово ће се још лакше досљедно постићи онда, кад се буде пазило, да деца једнаку количину н. пр. редова пишу на својим прописима. У томе случају не ће се морати лист дотични превртати, те ни прахом не осушено писање посипати. Или баш ако узмора које дете лист преврнути, унутити га ваља да мало сачека, док се дотично писање не просуши, па онда нека га преврне.

***)) Као почетно писање мора се од простијег и лакшег почети, па полако прелазити на сложеније и теже. Према томе има се почети ово писање са потезовима и писменима у главним повукама, па онда прећи даље на остала писмена. Пошто се сврше мала, предузимају се велика. При томе се склапају слогови, речи и реченице.

Скупљање прописова бива у највећој тишини и без великог покрета децијег. Како већ седе у скамијама на команду : „Скупите!“.. она деца, која седе на десном крају скамија (говорим у множини), додају прво своје прописе оној деци, која им седе с леве стране. Може да буде и од леве стране на десну, како се држи за zgodније. То додавање бива без икаква покрета, једино отискивањем прописа од себе левом руком и полагањем руку на скамију по уобичајеном начину. Дете с леве стране подижући међутим свој пропис полагаје га горе на суседов, који му је мало час додат и отискује на исти начин обадва опет своме суседу с леве стране, који то исто чини и даље тако до на крај скамије (колико већ седи деца у скамији — двоје, троје, четворо и више). Сад из последње скамије, на левом крају седеће дете устаје, узима из своје скамије сакупљене прописе и полазећи столу, скупи све до прве скамије налазеће се сабране прописе, које му дотична на крају деца додају по реду једно на друге и те прописе, пошто и из прве скамије прими мало збије и остављајући их на сто, враћа се мирно и седе на своје место. Тако се ради ако су и два и више редова скамија. И ако је школа мешовита, на деца мушка и женска оделито једно од друге седе — оделито се и прописи скупе, али се ипак после заједно сложе и у орман склоне. Као што се види о томе свему је овде много речи потрошено, да се опише цео поступак како бива ; али то после речи учитељеве : „Скупите! (прописове) свршава се скоро уједан мах и без најмањег жагора, пошто свако дете, чим је отисло пропис од себе, меће руке на скамију и чека даље, шта ће учитељ започети... И тако у томе се састоји почетак писања на пропису пером.

Сад још нешто да речем. И ако можда не спада строго овамо, али даје малог разјаснења, што заиста не ће шкодити. Кратак ћу бити.

Изложен поступак у првом писању са пером и мастилом, сматрам ја за један *виши степен* писања у I. разр. осн. школе. Премда се овде не може говорити још о „краснопису“ у правом смислу те речи, као што не може бити говора ни о „лепом“ читању, о одрешитом и лакој рачунању и т. д., јер у I. разр. деца тек основ из свега добијају, из кога треба тек да се развије онај виши степен — опет писање на пропису пером морамо у такозвани „краснопис“ да уврстимо. Зато то писање мора да бива под непосредним надзором учитељевим, па ма школа више разредна била. Нанусти ли учитељ децу само, да пишу, како им је воља, то ће од писања бити оно, чему човек не може zgodно имена наћи. Па ако су деца и почела у школи на пропису писати, али им не треба дати још код куће да пишу, не треба им дати све дотле бар, док се у школи не пређу сва писмена. Само ће се на тај начин постићи од писања на пропису оно, што се у истини жели. На све и свашта дакле ваља бодро пазити, пак ће се одлака до жељеног циља доћи.

Учиниће се коме можда, да је све то једна „ситница“, за коју није било нужно толико мастило пролити и гомилу речи потрошити. Одиста. И шта ту има тако важнога?! Да деца набаве писаћи прибор, да га донесу у школу, да им се каже, како се пише, како да владају и—да седну да пишу—зар је то тако шта велико?! Шта је у томе тако важнога?!...

Да боме—тако би то изгледало, кад би човек посматрао то питање

са какве висине, или простије да речем, онако са „вишег гледишта.“ Међутим, кад од доле посмотримо то питање, онда се тек јасно види, да је то једно врло важно зрно из дисциплине школске и методичног поступка у настави школској, које, ако се пренебрегне, повлачи за собом стотину других порока, који се доцније ни чим оправдати не могу.

У Фелдварцу.

Т. К—стић.

УЧИТЕЉСКИ ЗБОР У МУХАЧУ.

Дана 25. и 26. априла о. г. одржана је учитељска скупштина у Мухачу, на коју се скупише учитељи будимске дијецезе, као што су окружницом благородног г. С. В. Поповића и позвани били; дошло их је свега 37 и то 9 из будимског и 28 из мухачког протопопијата. Од гостију беше и више и других уважених личности, на име г. М. Лудајић, подпредседник епарх. шк. одбора, Ј. Јагић, саборски посланик мухачки, Ј. Стајевић, председник црквене општине у Мухачу итд., па и страних учитеља.

Збор се држао у три седнице, а отворен је с појањем духовске стихире: „Царју небесниј.“

Први дан трајао је и пре и после подне.

Збор је отворио у име Његовог Високопреосвештенства г. епископа А. Стојковића: г. Ст. В. Поповић, школски референт, који је изрекао благодарност љубљеном архипастиру — са жељом, да га Бог још дуго поживи. Церо је водио г. Ђ. Јанковић, учитељ мухачки.

На тему: „Шта смета напретку народне школе и како би се стање исте у унутрашњим и спољашњим одношајима поправити могло?“ поднесено је 10 расправа. Тема је и усмено претресана, а по што су расправе прочитане, додељена је од г. референта истакнута награда од три дуката г. Ђ. Јанковићу, учитељу мухачком, а свима осталима изречена је захвалност.

На овој скупштини основана је епархијска учитељска књижница са седиштем у Мухачу, где ће се и зборови држати, а општина ће дати просторије и њој се имају слати и добровољни прилози.

Донесен је предлог и за оснивање местних школских књижница.

Изабран је одбор од пет лица, који ће установити штатуте,

који се поднети имају вис. Министарству на потврду; правила се имају црпети из пословника, а ставити се има и §, који ће одредити, шта да буде с имаовином збора, ако би исти престао.

Сутра дан је председник саопштио та правила за потврду и јавља, да ће се и записник и правила о његовом трошку штампати. Живео !

Д-р Г. Ст. В. Поповић ставио је на срце присутнима учитељски конвикт, позвао их, да се унисују и да купе прилоге.

На послетку предложило се, да се спремају учитељи — особито млађи — за угледна предавања из свих прописаних предмета за седницу, која ће се онет светле недеље 1892. одржати и којих ће се предмет истаћи, а тако исто и тема за писмену наgradu.

Збор је и са стране брзојавно поздрављен био, а присуствовала су му и 4 римокатоличка учитеља.

Изречена је највећа захвалност г. епископу, председнику и гостима.

Збор је завршен са тропаром св. Саве : „Православија наставниче.“

ПРОФЕСОРСКА СИРОЧАД.

(Прештамано из „Нашег Доба“ бр. 22. од 1891.)

(Свршетак).

По покрај свега тога, што су горехваљене превршиће кр. Уредбе већ одавно ступиле у живот, једна од године 1868., а друга од године 1872. и покрај свега тога, што се наређења у тим Уредбама наведена у свима својим деловима у главном извршују, не издаје се мировина по том закону још никоме, нити се досад издавала. То законско уређење не извршује се, нити се досад извршавало, ма да је било и ма да има и данас више прилика. За доказ томе навешћемо оне случајеве, који су нам до сад познати.

Професор српске православне вел. гимназије карловачке Павле Кречаревић одслужио је својих 30 година као редован професор на тој гимназији, па како је био човек под дефектом, због кога му је даље службовање тешко падало, молио је своју претпостављену власт, гимназијски патронат, да га стави у пензију. Патронат исте гимназије, држећи се постојећег закона, уважио му је молбу његову и препоручио ју Саборском Одбору, а Саборски Одбор ју је одбио, јер нема засебног мировинског фонда за умировљење професора. Павла Кречаревић морао је услед тога служити и даље до своје смрти.

Главни школски референт, покојни др. Ђорђе Пагошевић, умр'о је, као што нам је свима познато године 1887. Иза њега остала је удовица, која

на основу постојећег закона обратила Српском Народном Црквено-школском Савету са молбом, да јој се одреди припадајућа јој мировина. Њену молбу је сproveо Школки Савет Саборском Одбору, а Саборски Одбор ју је упутно српском народном Сабору, из разлога, што нема засебног мировинског фонда. Не слажемо се с тим поступком Саборског Одбора, али Натошевићева је удовица имућна госпоја, па може и чекати. Она мора дакле чекати Сабор и чека га сво већ 3—4 године.

Познато нам је даље, да управитељ српске учитељске школе у Сомбору, Никола Ђ. Вукићевић, служи на тој школи далеко већ преко 30 година, — није ваља ни 40 далеко; управитељ срп. вел. гимназије карловачке, Стеван Лазић, служи исто тако преко 30 година, већ скоро 35: професор срп. вел. гимназије новосадске, Филип Оберкнежевић, прешао такођер 30 година службе, па још до сад није ни један од њих стављен у пензију. Они служе и дан данас сваки на свом месту. Немамо ништа противно, што они још и сад служе, кад хоће, јер су здрави и још за рад способни, али није право да служе код позитивног закона за то, што не могу имати пензије, јер нема засебног мировинског фонда.

Наведени примери доказују сасвим јасно, да се закон о умировљењу професора на српским вероисповедним школама до сад није извршавао, а зашто није, једини је разлог, „што нема умировинског фонда“, — ма да се у постојећим уредбама нигде не вели, да ће српски народни чиновници уживати мировину из мировинског фонда и ма да се изречно каже, да ће они ту мировину уживати из клирикалног просветног фонда.

Но није нам овом приликом то главна цель, да износимо поједине примере, којима би се доказало некоректно поступање наших аутономних власти са народним чиновницима; главни нам је задатак, да докажемо тим примерима, да се закон у опште у погледу умировљења народних чиновника, њихових удовица и сирочади није до сад извршавао и да ће се доћи у том погледу до врло немилих и непријатних појава, ако се наше власти и даље буду држале тога начела, да се народним чиновницима не може издавати мировина, што нема засебног мировинског фонда.

Узмимо само најновији случај. Умрло је професор српске учит. школе у Сомбору, Исидор Стојковић; иза њега је остала удовица са троје небринуте деце. Колико је нама познато, покојни Исидор Стојковић био је сиромачовек, није дакле оставио за собом никаквог имања; његова удовица такођер нема никаквог имања, из кога би могла живити без бриге са својом дечицом. Шта више она ће морати трпети нужду са својом дечицом, ако је Саборски Одбор упуту на Сабор, као удовицу покојног Ђорђа Натошевића.

Ми држимо, да Његова Светост, садањи патријарх српски Георгије, као врховни чувар закона и као врховни старешина и покровитељ целог народа српског, не ће допустити, да сирота удовица са својом нејаком сирочади трпи нужду код позитивног и законитог права њезиног; држимо, да ће Његова Светост очинску бригу водити и о том, да се досадања противзаконита решења у погледу наплате и умировљења људи, народних чиновника исправе; држимо, да се садашњи Саборски Одбор, који је састављен из људи увиђав-

них, људи, који поштују закон, не ће држати начела, које неправим путем обара позитиван закон и да ће Саборски Одбор опажене недостатке у постојећим уредбама својим путем и начином изнети пред први епископски народни црквено-школеки Сабор, да их овај по своје законодавном праву измени, исправи и допуни, али док се то својим путем и начином не уради, донде да ће вршити закон онако, како га је сам Сабор донео и Његово Величанство потврдило.

Против таквог поступка немамо ништа, али самовољно стављати сметње извршењу позитивних законских наређења осуђујемо одлучно и колико нам је год у снази, бранићемо закон против свакога, који га силом нарушава.

П.

ПРВЕ МЈЕРЕ ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ЖЕНСКИЊА У РУСИЈИ.

(Читао *И. Устрјецки* на књижевној вечери у Литејној женској гимназији на дан 25-годишњега јубилеја.)

(Превод с рускога).

Данас, на празник развијања женског образовања, држим за умјесно проговорити неколико ријечи о почетку образовања женскиња у Русији; мислим, да вама, који сте окусили плодове тако сложна и важна рада, као што је образовање, не ће бити незанимљиво слушати о том, како је то много-разгранато дрво, које је раширило своје гране по свој Русији, прије сто и више година пуштало своје жиле.

Посматрајући историјски почетак просвјете женскиња у Русији, нај-прво се сретамо са владинијем наређењем о том тек у години 1764. До тога времена нема указа, управљенијех на корист женске просвјете.

До цара Петра Великог у Русији су биле ријетке женскиње, које су умјеле читати и писати. Па и Петар I., уносећи просвјету у Русију, страшно желећи свима силама енергичне своје душе поставити Русију на један степен са европскијем државама, није обратио ни мало пажње на образовање женскиња. Он је заводио разне школе, за то, што се је осјећала потреба раденика за извјесне врсте послова, а јер женскиње није било за те послове нужно, то он није ни обраћао пажње његовом образовању.

Сад како било, с реформама Петра I. срушила се је стијена, која је дијелила Русију од Европе, женскиња је престала бити робинџом, она се јавља као члан друштва; хоризонт се је раширио пред њом, дух подражавања подстрекавао ју је, да си присвоји европски облик. Подражавање, као што и увијек бива, чинило се је у почетку само спољашње форме. Али и такову жељу подражавати—изазвало је већ потребу нечему се учити. И ако није влада обраћала пажње на задовољавање тијех потреба, то се је тијем већма у народу осјећала потреба тога образовања. Истина, та је потреба била врло ограничена. „До царице Катарине, говори Воронов, дјевојчице су се училе писати, али и то само толико, да си знаду забиљежити своје кућевне потре-

66. Осим такога обучавања писму било је почетака и другијех — у пансионатима и у приватнијех учитеља. Разни странци долазили су у Русију и заводили су пансионате, или су радили као домаћи учитељи. Какова је била педагошка спрема и правственост тих лица, можемо видјети из расправе Масалера, секретара францускога посланства. „Ми смо били задивљени и забринути, — пише он, — нашавши међу многим знатнијим особама бјегунаца, пропалица, разнијех раснуштенијех људи, па и женскијех такога кроја, којијем је, по предубјеђењу на корист Француза, предано било важно дјело васпитања дјете. Из свега тога види се, да се тај измет, избачени из нашега отаџбине, расуо до самог Китаја; барем сам га ја нашао свуда.“

Потврду ових ријечи наћи ћете такођер и у успоменама Државина о пијаном и жестоком Њемцу Розеу, код кога је и он задобио своје образовање.

Ето, код кога су се учили руски дјечаци и дјевојчице, који су знањем хтјели бити на истом степену са Европејцима. На покон влада се није могла другојачије односити према таком положају образовања, тијем већма, што иностранци учитељи нијесу могли учити руску дјецу у закону Војјему, те је тај предмет остао заборављен, па с тога је царица Јелисавета сматрала за дужност умијешати се у дјело образовања и увести катихизис као обавезан предмет.

Но и ово је мало: учени људи по обичају Масалера доказују шарлатанство самозванијех учитеља; тврди се, да они баш ни свјетскијех наука нијесу били кадри предавати и за то је влада, да би очувала поједине особе од таквијех самозванијех учитеља, сматрала за своју дужност одржати испите са таквијем странцима и издати им свједочанства, па само онај, који је добио свједочанство, смιο је заводити школе, или учити у приватнијем кућама.

Тако је то било све до Катарине II.

Чим се пак може разјаснити, да је Катарина обраћала више пажње на развијање женског образовања? То се најлакше даје разјаснити слиједећијем расуђивањем:

Усљед слабо појмљене западне цивилизације, која се је Русије олако дотакнула, усљед нагле промјене у начину живота Руси су изгубили своје патријархално добродјетели; пријашњи закон живота према Домостроју, пријашњи нравни захтјеви изгубили су своје значење; крај тога су се још снажније у црњи слици показивали пријашњи пороци и пријашња грубост.

Историја је записала поједине случајеве: грубост карактера, њежност, лицејерство, подматљивост, самовоље силника и другијех махна, а литература је показала, да су то својства свеколикога друштва. Да не би далеко ишли за потврдом, довољно се је сјетити дјела Фон-Визина и Катарине II. Ако се је тај положај ствари чинио спошљивијем за Русе (искључујући неколицине знаменитијех рускијех раденика), који нијесу ништа друго ни видјели, који су одрасли у мислима свога вијека и друштва, није се могло то друштвено стање сакрити испред очију туђинке, васпитане под другијем условима, познатој са дјелима либералнијех мислителиа 18. вијека, — какова је била Катарина II.

И заиста, — неугодан јој се је рад представио у цијелој својој ругоби и царица сама лично ступа у борбу против порока у својим комедијама и сати-

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

ричним дјелима. Друштво се је чинило царици толико искварено у корјену, толико неспособно за поправљање, да се је одлучила образовати нов пород људи. Барем је ту мисао изрекао у свом извјештају ђенерал-поручик Вецки. Извјештај овај, као израз царичинијех мисли на образовање прошло и будуће, толико је замениит, да је потребно на њему се зауставити. У почетку његовом Вецки врло срећно ријешава питање: — зашто цареви обраћају тако мало пажње на просвјету? Он говори: „Ријетко се владари старају о такијем дјелима, којијех су плодови касни и који чим већу корист за народ и потомство обећавају, тијем већег труда и неисцрпиве великодушности требају. Свладати сујевјерје вјекова, дати народу својему васпитање и тако рећи нов пород — јест дјело скопчано са многијем и невјероватнијем тешкоћама, а права корист остаје потомству. Прво, то је дјело тешко; друго, корист његова јавља се тек у будућности. Цареви, желећи получити славу и повлађивање друштва за живота, обраћају више пажње на така подuzeћа, којијех се плодови онајају одмах и славе свога зачетника у исто доба пред јавнијем мњењем. Вецки не сматра Катарину, која припада сличнијем царевима, она је за поставила славу ради користи и старала се је за образовање.

Каквог је рода морало бити то образовање? Видећи Катарина, да образовање, које је завео Петар I., није донијело свију од њега очекиванијех резултата, већ на против да у полуобразованом човјеку оштрије излази првобитна грубоћа карактера, — с тога закључи, да човјека не чини знање човјеком, него васпитање.

„Искусство је доказало, писао је Вецки, — да науком просвјешћени разум још не чини доброга и правога грађанина, већ на против на штету бива, с тога је дакле потребно васпитање.“ Такијем начином у мјесто једнога једностранога принципа заводио се је други, мислим, таки исти једнострани. Тијем принципом једнијем махом уништавала се је одговорност човјека основана на знању својијех поступака, уништавала се је правственост, основана на знању њенијех закона, све дјело састојало се у развијању инстинктивно доброга срца, а будући су сву ствар обично само формално схваћали, то се је питомцима давало само вањско површно образовање т. ј. углађеност. Вријеме је наскоро показало једностраност и незадовољавање тога принципа, али свијет је био тако заслијењен на рачун силе васпитања, да је тај принцип продужавао скоро сто година своје дјеловање (барем према женском образовању.) Оснивајући се на принципу васпитања, извјештај продужава своје наводе: „Држећи се овога неоспорнога правила, једино средство преостаје т. ј. произвести најприје помоћу васпитања нов пород људи.“ Како ће се произвести тај нови пород људи? Народ је противан, од њега је тешко очекивати помоћи, мора се произвести без њега, морају се одијелити питомци од друштва, удалити их од његова заражљива уплива, — једном ријечи потребно је започети затворену систему васпитања. Но и у таке затворене заводе нијесу узимали свију, него су бирали и то само малољетне т. ј. таке чланове друштва, на које још није успјела упливисати средина т. ј. дјеце од 5—6 година. Уз то је било нужно ограничење: родитељи, пуштајући своје дијете у таково васпиталиште, давали су реверсе, да га не траже до 18. године — бајаги, да примљени за рана, па и послје није још тако сталан у проученијем законима

те би се могао подчинити упливу средине и промијенити школска правила у животу, а то би послужило противницима новог васпитања за доказ да нов закон није добар.

Посмотримо сада, у чему се је састојало то славно васпитање, којијем се је предсказивало спремити нов пород људи.

Извјештај каже, да је цијељ васпитања — уселити страх Божији; одвикнути од лијености; научити пристојному понашању, учтивости, благопристојности, сажаљењу биједнијех и несрећнијех, одвраћању од свакијех бесрамности. Цијељ васпитања описује потање „Устав обшчества благородних дјевиц.“

У њем се прописује учитељицама старање: да се не би дјевојчице правиле важне, да не би биле плашљиве, да су познате са основима благоразумности добронравности, благопристојности, племените и не усиљене учтивости и свијем добродјетељима; да би та изврена својства удешавале са пристојном и племенитом скромношћу у понашању, у пријатнијем положајима, у чеднијем и разумнијем разговорима. Даље читамо, да цијељ васпитања јесу свјетске добродјетељи, т. ј. поковање управитељима, узајамна учтивост, кротост, уздржљивост, изједначено понашање у благонравности, чисто и праведно добру склоно срце и најпослије племенитијем особама прилична скромност.

Једном ријечи, види се, да осим нејаснијех изречења о развијању страха Божијег и инстинктивно доброга срца, све дјело своди се на ово: образовати у свјетском одношају, с поља угладити Ханжахину, Чудихину, Вјесникову, Ворчалкину [особе познате из комедија Катарине II.] и начинити од њих, колико је могуће, пријатну другарицу.

Своја правила и своје идеје према васпитању женском Катарина II. истакала је најпрво у уставу — о васпитању благороднијех дјевојчица у петроградском воскресенском манастиру (Смолни институт) и то је био први корак државе према женском образовању 5. маја 1764.

Овај корак оправдава се тако: „Као што су на корист државе утемељена разноврсна васпиталишта за мушку племићку дјецу о државном трошку, исто тако имајући бригу и о племићкијем дјевојчицама, вољни смо утемељити такођер таково васпиталиште.“

Доказујући на другом мјесту потребу женског образовања, Катарина II. каже: „Кому смо обвезани за прво вођење, које нам је исказано, како смо на свијет дошли, за прву помоћ и бригу, за прву прехрану, за прво поучење и за прво пријатељство, којијем се у својем животу користимо? Једино женском сполу.

Али ми, мушки, толико смо уображени првенством у крјепости сила својијех, толико поносени и уз то толико управо и неправедни, да и у добивању наставе и провјеђивању разума спријечавамо ми таком сполу, којем смо како је речено, сасвијем задужени.“ „Невјештина женскиња, — говори даље закон, — тако је исто штетна као и невјештина слугу, јер као што оне, тако и други упливишу на дјечаке у најњежнијем најчувствителнијем узрасту. Буду ли женске васпитане, то „кад буду матере боље ће и расудније васпитати и своју и туђу повјерену им дјецу, у браку ће приљежније испуњавати свој дуг, као васпитачице не ће дјецу засјенити пустијем страхом.“ „На против

Њихови разговори биће подражавања достојни, страсти обуздане, друговање пријатио и человјекољубље испуњено.“

Тако и влада признаје, да је корист по државу, која од васпитања дјевојчица долази, једнака користи, која долази од васпитања дјечака, с тога сматра за дужност утемељити васпиталиште.

(Свршиће се.)

НОВЕ КЊИГЕ

(на приказ уредништву Школ. Листа прислате).

Из Црне Горе и Херцеговине успомене војевања за народно ослобођење 1876. (Са тридесет и две слике). Написао А. Пајевић.

Књига је штампана на мањој 8-ни, врло лепе углађене хартије, има равно 29 штампаних табака или 456 страна, а цена јој је 1 фор. 20 новч. Ко поручи најмање десет комада, добија књигу за 80 нов. комад. Наручбине ваља упућивати на штампарију А. Пајевића у Новоме Саду.

Knjižnica za učitelje. Knjiga XXIII. „Miroslav i Bogoljub. Pestalocieva pučka pripovjест „Lienhard und Gertrud“ I. dio. Za naš narod preradio Konstantin Milan Harambašić, izdao hrvatski pedagog. književni zbor. U Zagrebu 1891.

„**Prirodno** lječenje ili savjetnik i učitelj, kako ćeš si u svih bolesti sam pomoći vodom, zrakom, dietom i kretnjom, sastavio August Vilim König. Zagreb. Naklada Franje Supana. Cijena 70 novč. a u tvrdom povezu 90 nov. s pošiljkom 5 nov. više.

„*Списко Новосадско Коло*“ по свирању народнога свирца за гласовир удесно и приказује својему добротвору и учитељу, сада колезе г. Јовану Грчићу: Тихомир Остојић. У Новом Саду штампарија браће М. Поповића. 1891. Цена 80 нов.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

НА ДРУГУ КЊИГУ

„Карловачког владичанства.“

Ево ме, да искуним своју задану ријеч. Моја прва књига „Карловачког Владичанства“ разаслата је до сад свијем поштованијем претплатницима, па је ево на реду, да дадем штампати и другу књигу, јер ми је рукопис савијем готов. Ова друга књига почеће се штампати одмах послје Ускреса, те ћу у њој наставити историју Карловачког владичанства од владике Павла Пенадовића (1744.), гдје сам у првој књизи прекинуо — на већ до нашијех времена, а све у правцу и у слогу, како сам причао и у првој књизи. У овој

бу књизи опширно испричати: радњу и борбу због наше свете вјере знаменитог владике Јакшића; како су Жумберчани поунијаћени; како су постале главне, црквене, школске и општинске уредбе; како су Французи освојили ово владичанство и како нам је било за њихове управе и т. д.

И ова ће књига бити од прилике колика и прва, дакле до 20 штампаних табака, па и за ову књигу не иштем више претплате, него као и за прву 1 фор., по што се надам, да ће ми се и на другу књигу пријавити исти лијени број претплатника и предбројника, као и на прву. Само морам овдје напоменути: ко се гођ претплати само на једну књигу, тога молим, да ми за поштарину пошаље по 20 нов., јер иначе штетујем, а сваку посебну књигу морам препоручену поштом отпремити.

Изван претплате биће књига много скуља. Рок је претплати до Светог Илије, а дотле се надам, да ће и књига бити готова. „Старија сестра удаје млађу сестру“ — вели једна српска пословица: па ја се поуздано надам, да је и моја прва књига свакоме препоручила и ову моју другу књигу, као своју млађу сестру!

Од прве књиге имам још 400 комада, па ко жели, да је купи, нека се пожури, док је још има!

У Карловцу на Цвијети 1891.

Свештеник

Манојло Грбић,

катихета и професор српске учитељске школе.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— За попуњење учитељског мјеста на четвороразредној срп. православној основној школи у Травнику, с којим је скопчана годишња плата 400 фор., стан и огрев и пред школом велика башта и подвоз.

Учитељ треба да докаже, да је свршио српску учитељску школу са добрим успјехом и да је Србин православне вјере и да је вјешт у цркви појати и дјецу у црквеном појању поучавати.

— Исто тако упражњено је мјесто на четвороразредној срп. православној женској основној школи у Травнику.

Учитељица треба да докаже, да је вјешта ручном раду, коме ће дјевојчице поучавати, годишња је плата 260 фор. стан и огрев и комад баште за црквом. Првенство имају муж и жена.

Пријавити се треба одмах са довољним инструисаним молбеницама и сведочбама. Рок овом стечају излази 3. Јула 1891.

Молбе се шаљу на руке Станка Тодоровића.

У Травнику 29. Априла 1891.

Срп. прав. цркв. школ. општина.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Пре 2—3 недеље имали су доброту г. г. приправници и гђе приправнице I. и II. разреда овдашње србске учитељске школе о свом трошку подићи надгробни споменик мојој дне 14. Децембра 1890. г. преминулој ћерци Софији, приправници I. разреда србске учитељске школе у Сомбору. Г. приправници и гђе приправнице I. и II. разреда учинили су ово добро дело из чисте љубави према својој саученици ради вечите успомене и тиме су бол и тугу мога срца ублажили. За то им овде јавно из свег срца захваљујем на тако лепом и племенитом милосрђу; нарочито пак јавну захвалу изричем и пречастном господину Младену Борђошком, катихети и наставнику овдашње србске учитељске школе, који се о том највећма трудио, да му се племенита мисао уважи, што су верни ученици и извршили.

У Сомбору 4. Маја 1891.

Сида удова Црквењакова,

пре тога удова Везилић.

ОПОМЕНА.

Још се једанпут позивају дужници од прошлих година, који су опомене већ у двапут добили, да нам најдаље за 14 дана дуг исплате, како би се трошкови око издавања Школскога Листа подмирити могли. По истеченију овога рока принуђени ћемо бити небрежљиве дужнике јавно у Школ. Листу позвати да плате.

Администрација Школ. Листа.

До свршетка листа овог још писмо добили оцену дела за награду од умољеног на то учитељског збора.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА у Сомбору.